

Ngày soạn: 30/10/2024

CHỦ ĐỀ : VỊ TRÍ TƯƠNG ĐỐI CỦA ĐƯỜNG THẲNG VÀ ĐƯỜNG TRÒN

Thời gian thực hiện: 3 tiết

I. MỤC TIÊU:

1. Về kiến thức:

- Học sinh vận dụng được các kiến thức về vị trí tương đối của đường thẳng và đường tròn, dấu hiệu nhận biết tiếp tuyến của đường tròn, hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn.

2. Về kỹ năng:

- Rèn luyện năng lực toán học, nói riêng là năng lực mô hình hoá toán học và năng lực giải quyết vấn đề toán học.

- Bồi dưỡng hứng thú học tập, ý thức làm việc nhóm, ý thức tìm tòi, khám phá và sáng tạo cho HS.

- Học sinh biết vận dụng tính sáng tạo để giải quyết tình huống của từng bài toán cụ thể nhằm phát triển năng lực sáng tạo.

II. TIẾN TRÌNH DẠY HỌC:

1. Hoạt động 1: Ôn tập kiến thức đã học

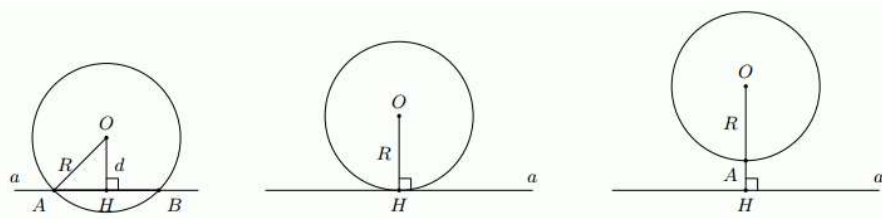
1. Vị trí tương đối của đường thẳng và đường tròn

+ Đường thẳng a và đường tròn (O) gọi là cắt nhau nếu chúng có đúng hai điểm chung

+ Đường thẳng a và đường tròn (O) gọi là tiếp xúc nhau nếu chúng có duy nhất một điểm chung H . Điểm chung ấy gọi là tiếp điểm.

Khi đó, đường thẳng a còn gọi là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại H .

+ Đường thẳng a và đường tròn (O) gọi là không giao nhau nếu chúng không có điểm chung,

* **Nhận xét:** Đường thẳng a và đường tròn $(O; R)$ cắt nhau khi $d < R$, tiếp xúc với nhau khi $d = R$ và không giao nhau khi $d > R$

2. Dấu hiệu nhận biết tiếp tuyến của đường tròn

* Nếu một đường thẳng đi qua một điểm nằm trên đường tròn và vuông góc với bán kính đi qua điểm đó thì đường thẳng ấy là một tiếp tuyến của đường tròn.

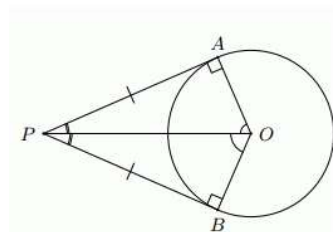
3. Hai tiếp tuyến cắt nhau của một đường tròn

* Nếu hai tiếp tuyến của đường tròn (O) cắt nhau tại điểm P thì:

+ Điểm P cách đều hai tiếp điểm

+ PO là tia phân giác của góc tạo bởi hai tiếp tuyến

+ OP là tia phân giác của góc tạo bởi hai bán kính qua hai tiếp điểm.

2. Hoạt động 2: Luyện tập

Dạng 1: Xác định vị trí tương đối của đường thẳng và đường tròn

Bài 1: Cho đường thẳng a và điểm O cách a một khoảng bằng 4cm. Không vẽ hình, hãy xét vị trí tương đối của đường thẳng a và đường tròn (O) .

a) $(O; 3\text{cm})$

b) $(O; 5\text{cm})$

c) $(O; 4\text{cm})$

Lời giải

a) Vì $d > R (4 > 3)$ nên đường tròn $(O; 3\text{cm})$ không cắt đường thẳng a

- b) Vì $d < R$ ($4 < 5$) nên đường tròn $(O; 5\text{cm})$ cắt đường thẳng a
 c) Vì $d = R$ ($4 = 4$) nên đường tròn $(O; 4\text{cm})$ tiếp xúc đường thẳng a

Bài 2: Cho đường thẳng b và một điểm I cách b một khoảng $d = 6\text{cm}$. Xác định vị trí tương đối của b với các đường tròn sau:

- a) Đường tròn $(I; 3\text{cm})$
 b) Đường tròn $(I; 6\text{cm})$
 c) Đường tròn $(I; 8\text{cm})$

Lời giải

- a) Ta có $d = 6\text{cm}$, $R = 3\text{cm}$. Vì $d > R$ nên b và đường tròn $(I; 3\text{cm})$ không giao nhau
 b) Ta có $d = 6\text{cm}$, $R = 6\text{cm}$. Vì $d = R$ nên b và đường tròn $(I; 6\text{cm})$ tiếp xúc nhau
 c) Ta có $d = 6\text{cm}$, $R = 8\text{cm}$. Vì $d < R$ nên b và đường tròn $(I; 8\text{cm})$ cắt nhau tại hai điểm.

Dạng 2: Nhận biết một đường thẳng là tiếp tuyến của đường tròn

Phương pháp giải

a) Nếu một đường thẳng đi qua 1 điểm của đường tròn và vuông góc với bán kính đi qua điểm đó thì đường thẳng ấy là một tiếp tuyến của đường tròn.

Giả thiết	Đường thẳng a , điểm C thuộc (O) $a \perp OC = C$
Kết luận	a là tiếp tuyến của đường tròn $(O; R)$

b) Nếu khoảng cách từ tâm đường tròn đến đường thẳng bằng bán kính của đường tròn thì đường thẳng đó là tiếp tuyến của đường tròn

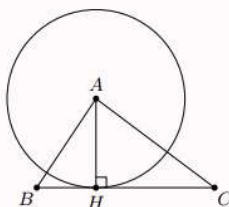
Giả thiết	Đường tròn $(O; R)$ và đường thẳng a d bằng khoảng cách từ O đến a và $d = R$
Kết luận	a là tiếp tuyến của đường tròn $(O; R)$

c) Nếu một đường thẳng và một đường tròn chỉ có một điểm chung thì đường thẳng đó là tiếp tuyến của đường tròn

Bài tập

Bài 1: Cho tam giác ABC có đường cao AH . Tìm tiếp tuyến của đường tròn $(A; AH)$ tại H .

Lời giải

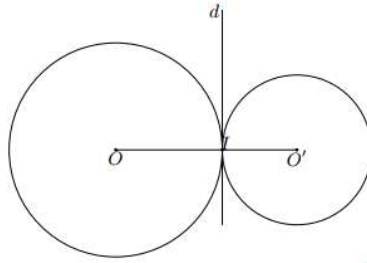

Xét (A) ta có $AH \perp BC$ tại H (AH là đường cao của $\triangle ABC$); $H \in (A)$

Suy ra BC là tiếp tuyến của (A) tại H .

Bài 2: Cho hai đường tròn $(O; R)$ và $(O'; R')$ tiếp xúc ngoài nhau tại điểm I . Gọi d là tiếp tuyến của $(O; R)$ tại điểm I . Chứng minh d là tiếp tuyến của $(O'; R')$.

Lời giải

Vì (O) và (O') tiếp xúc ngoài tại I nên O, I, O' thẳng hàng.

d là tiếp tuyến của $(O; R)$ tại điểm I nên $OI \perp d$

Hay $\widehat{OId} = 90^\circ$

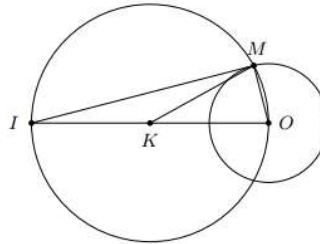
Mà $\widehat{OId} + \widehat{O'Id} = 180^\circ$

Do đó $\widehat{O'Id} = 180^\circ - \widehat{OId} = 90^\circ$

Hay $d \perp O'I$. Vậy d là tiếp tuyến của (O') .

Bài 3: Cho đường tròn (O) và điểm I ở ngoài đường tròn. Gọi M là giao điểm của đường tròn tâm K đường kính IO và đường tròn (O) . Chứng minh đường thẳng IM là tiếp tuyến của (O) tại M .

Lời giải

Vì IO, KM lần lượt là đường kính, bán kính của đường tròn (K) nên $KM = \frac{1}{2}IO$

Xét $\triangle IMO$, ta có đường trung tuyến MK ứng với cạnh IO bằng nửa cạnh ấy.

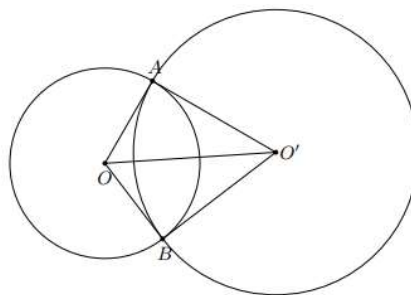
Suy ra tam giác IMO vuông tại M

Do đó $IM \perp MO$ tại M với $M \in (O)$

Vậy đường thẳng IM là một tiếp tuyến của (O) tại M .

Bài 4: Cho hai đường tròn (O) , (O') cắt nhau tại hai điểm A, B sao cho đường thẳng OA là tiếp tuyến của đường tròn (O') . Chứng minh đường thẳng $O'B$ là tiếp tuyến của (O) .

Lời giải

OA là tiếp tuyến của đường tròn $(O') \Rightarrow OA \perp O'A$

Suy ra $\widehat{OAO'} = 90^\circ$

Xét $\triangle OAO'$ và $\triangle OBO'$ có:

$OA = OB$ (bán kính (O)); OO' cạnh chung; $O'A = O'B$ (bán kính (O'))

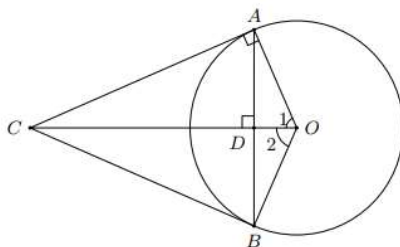
Do đó $\triangle OAO' = \triangle OBO'$ suy ra $\widehat{OAO'} = \widehat{OBO'}$

Mà $\widehat{OAO'} = 90^\circ \Rightarrow \widehat{OBO'} = 90^\circ$ hay $OB \perp O'B$

Vậy $O'B$ là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Bài 5: Cho AB là một dây không đi qua tâm của đường tròn (O) . Đường thẳng qua O và vuông góc với AB cắt tiếp tuyến tại A của (O) ở điểm C . Chứng minh rằng CB là một tiếp tuyến của (O) .

Lời giải

Gọi D là giao điểm của AB và OC

Trong tam giác cân AOB ($OA = OB$), đường cao OD (do $OC \perp AB$) cũng là đường phân giác của góc O , suy ra $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$

Ta có: $\triangle AOC = \triangle BOC$ (c-g-c), vì OC là cạnh chung, $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$ và $OA = OB$

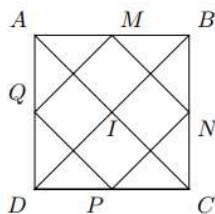
Từ đó $\widehat{OBC} = \widehat{OAC} = 90^\circ$ (do OA là tiếp tuyến)

Vậy CB vuông góc với bán kính OB tại B .

Do đó ta có CB cũng là tiếp tuyến của (O) .

Bài 6: Cho một hình vuông có độ dài mỗi cạnh bằng 6cm và hai đường thẳng chéo cắt nhau tại I . Chứng minh rằng đường tròn $(I; 3\text{cm})$ tiếp xúc với cả bốn cạnh của hình vuông

Lời giải

Gọi M là trung điểm của AB

Xét $\triangle ABC$ có M là trung điểm của AB , I là trung điểm của AC

Suy ra MI là đường trung bình của $\triangle ABC$

Do đó $MI = 3$ và $MI \perp AB$ tại M nên AB tiếp xúc với $(I; 3\text{cm})$ tại M .

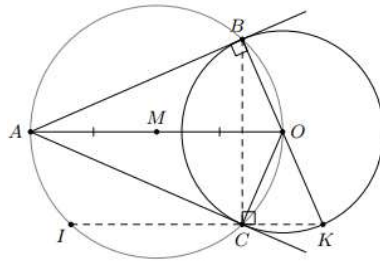
Chứng minh tương tự với N, P, Q lần lượt là trung điểm của BC, CD, DA .

Bài 7: Cho đường tròn $(O; R)$ và điểm A nằm ngoài (O) . Vẽ hai đường tròn đường kính OA , đường tròn này cắt (O) tại hai điểm phân biệt B và C . Kẻ BI là đường kính của đường tròn đường kính OA , kẻ BK là đường kính của đường tròn (O) . Chứng minh rằng:

a) AB, AC là hai tiếp tuyến của (O)

b) IK là tiếp tuyến của đường tròn $(B; BC)$

Lời giải

- a) B thuộc đường tròn đường kính OA nên $\widehat{ABO} = 90^\circ$
 mà B thuộc (O) nên AB là tiếp tuyến của (O)
 Tương tự, ta có AC là tiếp tuyến của (O)
- b) C thuộc đường tròn đường kính BI nên $\widehat{BCI} = 90^\circ$.
 C thuộc đường tròn đường kính BK nên $\widehat{BCK} = 90^\circ$
 Từ đó suy ra ba điểm I, K, C thẳng hàng và $IK \perp BC$ tại C .
 Mà C thuộc đường tròn $(B; BC)$ nên IK là tiếp tuyến của $(B; BC)$.

Dạng 3: Bài toán liên quan đến tính độ dài

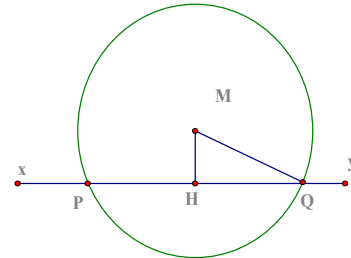
Phương pháp giải:

Ta nối tâm với tiếp điểm để vận dụng định lý về tính chất của tiếp điểm và sử dụng định lý pytago.

Bài tập

Bài 1: Cho điểm M cách đường thẳng xy 6cm, vẽ đường tròn $(M; 10cm)$

- a. Chứng minh rằng đường tròn tâm M và đường thẳng xy cắt nhau
 b. Gọi hai giao điểm là P và Q . Tính PQ

Lời giải

- a. Kẻ $MH \perp xy = H \Rightarrow MH$ là khoảng cách từ M đến xy

$$\Rightarrow \begin{cases} MH = 6cm \\ R = 10cm \end{cases} \Rightarrow MH < R \Rightarrow xy \text{ cắt } (O; 10cm) \text{ tại } P \text{ và } Q$$

- b. Ta có $MH \perp PQ \Rightarrow HP = HQ = \frac{1}{2}PQ$ (Quan hệ vuông góc đường kính và dây) $\Rightarrow PQ = 2.HQ$

$$\text{Xét } \triangle MHQ (\widehat{H} = 90^\circ) \Rightarrow HQ = 8cm (HQ > 0) \Rightarrow PQ = 16(cm)$$

Bài 2: Cho hình vuông $ABCD$, trên đường chéo BD lấy điểm I sao cho $BI = BA$. Đường thẳng kẻ qua I vuông góc với BD cắt AD ở E .

- a. So sánh: AE, EI, ID
 b. Xác định vị trí tương đối của đường thẳng BD với đường tròn $(E; EA)$

Lời giải

- a. Ta có : $\triangle AEB = \triangle IEB$ (ch-cgv)

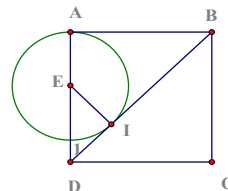
$$\Rightarrow AE = EI(1)$$

$$\triangle EID (\widehat{I} = 90^\circ), \widehat{D}_1 = 45^\circ \Rightarrow \text{vuông cân}$$

$$\Rightarrow IE = ID (2)$$

$$\text{Từ (1)(2)} \Rightarrow AE = EI = ID$$

- b. Ta lại có $EI = EA \Rightarrow I \in (E; EA) \Rightarrow R = EI$

mặt khác: $EI \perp BD \Rightarrow d = EI \Rightarrow d = R \Rightarrow$ đường thẳng BD tiếp xúc với $(E; EA)$

Dạng 4: Bài toán vận dụng tính chất tiếp tuyến

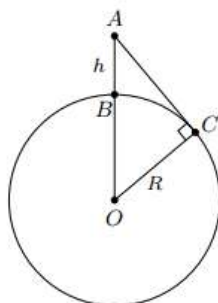
Phương pháp giải

Vận dụng tính chất của tiếp tuyến. Nếu đường thẳng Δ là tiếp tuyến của (O) tại A thì $\Delta \perp OA$ tại A .

Bài toán

Bài 1: Một thủy thủ đang ở trên cột buồm của một con tàu, cách mặt nước biển 10m. Biết bán kính Trái Đất là khoảng 6400km. Tính tầm nhìn xa tối đa của thủy thủ đó (kết quả làm tròn đến hàng phần nghìn).

Lời giải

Trên hình bên, ta có điểm B biểu diễn vị trí của con tàu, điểm A biểu diễn vị trí của thủy thủ, điểm C biểu diễn điểm xa nhất mà thủy thủ nhìn thấy. Khi đó độ dài đoạn thẳng AC gọi là tầm nhìn xa tối đa từ A .

Đặt $h = AB, R = OB = OC$. Ta tính AC theo R và h .

Do AC là tiếp tuyến với $(O; R)$ tại C nên suy ra $AC \perp OC$

Áp dụng định lý Pythagore trong tam giác ACO vuông tại C ta có:

$$AC^2 = AO^2 - OC^2 = (R + h)^2 - R^2 = 2Rh + h^2$$

$$\text{Suy ra } AC = \sqrt{2Rh + h^2} = \sqrt{2 \cdot 6400 \cdot 0,01 + 0,01^2} \approx 11,314(\text{km})$$

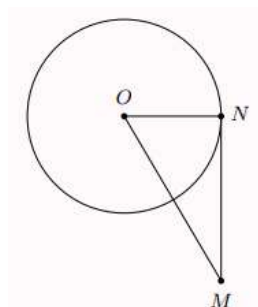
Vậy tầm nhìn xa tối đa của thủy thủ là khoảng 11,314(km)

Bài 2: Cho điểm M nằm ngoài đường tròn $(O; 3\text{cm})$ thỏa mãn $OM = 5\text{cm}$. Đường thẳng MN đi qua M và tiếp xúc với đường tròn (O) tại N .

a) Tam giác OMN có phải là tam giác vuông hay không? Vì sao?

b) Tính độ dài đoạn thẳng MN .

Lời giải

a) Vì đường thẳng MN tiếp xúc với đường tròn (O) tại N nên $ON \perp MN$

Suy ra tam giác OMN vuông tại N

b) Áp dụng định lý Pythagore cho tam giác OMN vuông tại N , ta có:

$$OM^2 = ON^2 + MN^2$$

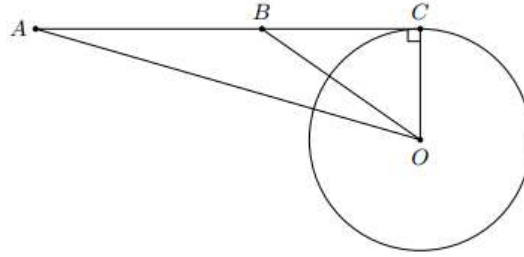
$$\text{Suy ra } 5^2 = 3^2 + MN^2$$

$$\text{Do đó } MN^2 = 5^2 - 3^2 = 25 - 9 = 16$$

Vậy $MN = 4(\text{cm})$.

Bài 3: Cho ba điểm A, B, C thẳng hàng, trong đó B nằm giữa A và C . Đường tròn (O) tiếp xúc với đường thẳng AB tại điểm C . Chứng minh: $AO^2 + BC^2 = BO^2 + AC^2$

Lời giải

Vì AB tiếp xúc với (O) tại C nên $AC \perp OC$

Khi đó áp dụng định lý Pythagore cho $\triangle AOC$ vuông tại C ta được:

$$AO^2 = AC^2 + CO^2$$

Suy ra $CO^2 = AO^2 - AC^2$ (1)

Áp dụng định lý Pythagore cho $\triangle BOC$ vuông tại C ta được:

$$BO^2 = BC^2 + CO^2 \Rightarrow CO^2 = BO^2 - BC^2 \quad (2)$$

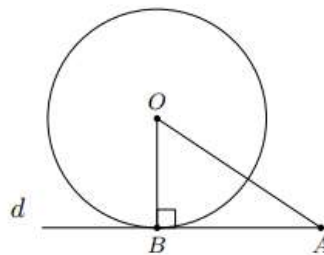
Từ (1) và (2) suy ra $AO^2 - AC^2 = BO^2 - BC^2$

Vậy $AO^2 + BC^2 = BO^2 + AC^2$

Bài 4: Từ điểm A cách O một khoảng d ($d > R$) vẽ tiếp tuyến với đường tròn $(O; R)$ (B là tiếp điểm).

Tính độ dài đoạn thẳng AB theo d và R .

Lời giải

Vì AB là tiếp tuyến của (O) tại B nên $AB \perp OB$ tại B

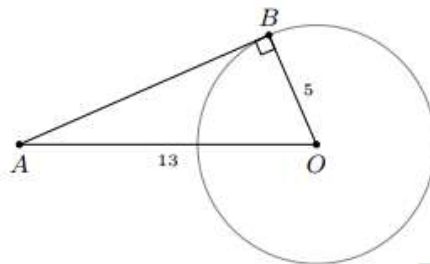
Áp dụng định lý Pythagore và $\triangle AOB$ có:

$$AB = \sqrt{OA^2 - OB^2} = \sqrt{d^2 - R^2}$$

Vậy $AB = \sqrt{d^2 - R^2}$.

Bài 5: Cho đường tròn tâm O , bán kính $R = 5\text{cm}$ và một điểm A cách O bằng 13cm . Kẻ tiếp tuyến AB với đường tròn (O) (B là tiếp điểm). Tính độ dài đoạn AB .

Lời giải

Ta có AB là tiếp tuyến của (O) nên $AB \perp OB$

Áp dụng định lý Pythagore vào tam giác vuông ABO , ta có:

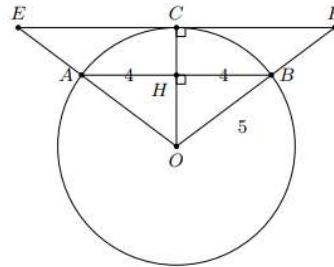
$$AB^2 = OA^2 - OB^2 = 13^2 - 5^2 = 114$$

$$\Rightarrow AB = 12$$

$$\text{Vậy } AB = 12\text{cm}$$

Bài 6: Cho đường tròn $(O; 5\text{cm})$ và dây $AB = 8\text{cm}$. Một tiếp tuyến của (O) song song với AB cắt tia OA tại E , cắt tia OB tại F . Tính độ dài đoạn thẳng EF .

Lời giải

Gọi C là tiếp điểm của tiếp tuyến EF với (O) , H là giao điểm của OC với AB

Ta có $OC \perp EF$ tại C , mà $AB \perp EF$ nên $OC \perp AB$ tại H

$$\Rightarrow HA = HB = \frac{1}{2}AB = 4\text{cm}$$

Áp dụng định lý Pythagore vào ΔOHA , ta có:

$$OH = \sqrt{OA^2 - AH^2} = \sqrt{5^2 - 4^2} = 3\text{cm}$$

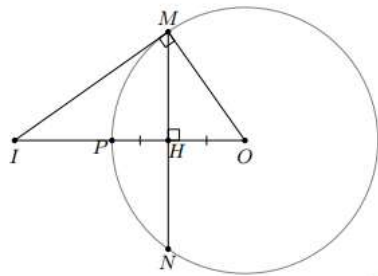
Ta có $AB \parallel EF$ nên theo định lý Thales ta có:

$$\frac{AB}{EF} = \frac{OB}{OF} = \frac{OH}{OC} = \frac{3}{5}$$

$$\Rightarrow EF = \frac{5}{3} \cdot AB = \frac{5 \cdot 8}{3} = \frac{40}{3}\text{cm}.$$

Bài 7: Cho đường tròn (O) , bán kính $R = 3$, dây MN vuông góc với bán kính OP tại trung điểm của OP . Tiếp tuyến tại M của (O) cắt tia OP tại I . Tính độ dài MI .

Lời giải

Gọi H là giao điểm của MN và OP

$$\text{Ta có: } MH = \sqrt{OM^2 - OH^2} = \sqrt{3^2 - \left(\frac{3}{2}\right)^2} = \frac{3\sqrt{3}}{2}$$

$$\text{Do đó, } \sin \widehat{OMH} = \frac{OH}{OM} = \frac{1}{2} \Rightarrow \widehat{OMH} = 30^\circ \Rightarrow \widehat{MIO} = 30^\circ$$

$$\text{Từ đó suy ra } MI = 2MH = 3\sqrt{3}.$$

Dạng 5: Chứng minh một số tính chất và hệ thức hình học

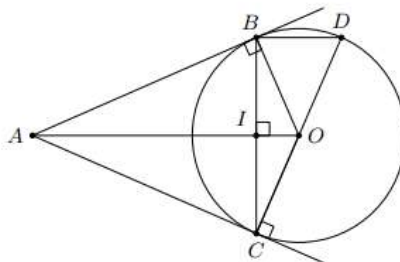
Phương pháp giải

- + Chứng minh hai đường thẳng vuông góc nhờ tính chất của tiếp tuyến
- + Chứng minh hai đoạn thẳng bằng nhau, hai góc bằng nhau nhờ tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau
- + Áp dụng định lý Pythagore, hệ thức lượng trong tam giác vuông để chứng minh đẳng thức về đoạn thẳng, diện tích,....

Bài toán

Bài 1: Cho đường tròn $(O; R)$ và một điểm A nằm ngoài (O) . Từ A kẻ các tiếp tuyến AB, AC với (O) .
Vẽ đường kính CD . Chứng minh rằng:
a) $OA \perp BC$
b) $BD \parallel OA$

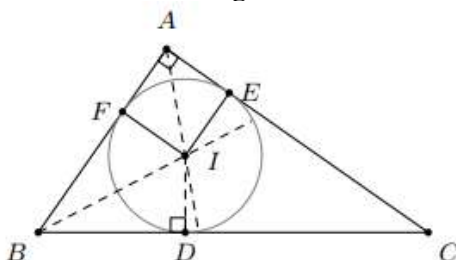
Lời giải

- a) Ta có AB, AC là tiếp tuyến của (O) nên $AB = AC$ (1)
 B, C thuộc (O) nên $OB = OC = R$ (2)
Từ (1) và (2) suy ra A và O cách đều hai đầu đoạn thẳng BC nên AO là đường trung trực của đoạn BC
Suy ra $OA \perp BC$
b) Gọi I là giao điểm của OA và BC , vì OA là trung trực của BC nên I là trung điểm của BC .
Do đó OI là đường trung bình của tam giác BCD
Suy ra $BD \parallel OI$ hay $OA \parallel BD$ (có thể chứng minh bằng cách chỉ ra BD, OA cùng vuông góc với BC).

Bài 2: Cho tam giác ABC vuông tại A . Đường tròn nội tiếp tam giác ABC tiếp xúc cạnh BC tại D . Chứng minh rằng $S_{ABC} = BD \cdot DC$

Lời giải

- a) Đặt $BC = a, AC = b, AB = c$. Gọi I là tâm đường tròn nội tiếp tam giác ABC (I là giao điểm của ba đường phân giác trong của tam giác ABC)
Gọi E, F là các điểm tiếp xúc của (I) với AC, AB

Theo tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau, ta có:

$$BD = BF, CD = CE, AE = AF$$

+ Mặt khác, ta lại có:

$$BD + BF = AB + BC - (AF + CD)$$

$$2BD = BA + BC - (AE + CE)$$

$$2BD = c + a - b$$

$$BD = \frac{a + c - b}{2} = \frac{a - (b - c)}{2}$$

+ Tương tự ta có: $DC = \frac{a + (b - c)}{2}$

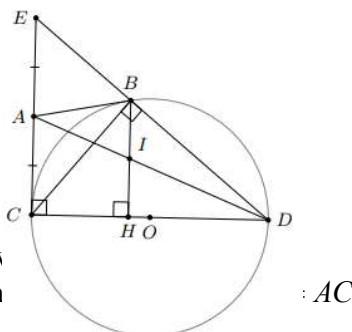
$$\text{Do đó } BD \cdot DC = \frac{a - (b - c)}{2} \cdot \frac{a + (b - c)}{2}$$

$$\Leftrightarrow \frac{a+(b-c)}{2} = \frac{a^2-(b-c)^2}{4} = \frac{[a^2-(b^2+c^2)]+2bc}{4}$$

$$= \frac{2bc}{4} = \frac{bc}{2} \text{ (vì } a^2 = b^2 + c^2) = S_{\Delta ABC}.$$

Bài 3: Từ một điểm A nằm ngoài đường tròn $(O; R)$ vẽ hai tiếp tuyến AB, AC với đường tròn (O) (B, C là các tiếp điểm). Gọi H là chân đường vuông góc vẽ từ B xuống đường kính CD của (O) . Chứng minh rằng $IB = IH$ với I là giao điểm của AD và BH .

Lời giải

Gọi E là giao điểm của CA và AB .
Vì AB, AC là các tiếp tuyến

Suy ra tam giác ABC cân tại $A \rightarrow \widehat{ACB} = \widehat{ABC}$

Vì B thuộc đường tròn đường kính CD nên $\widehat{CBD} = 90^\circ \Rightarrow \widehat{CBE} = 90^\circ$

Do đó $\widehat{AEB} + \widehat{BCA} = \widehat{ABE} + \widehat{ABC} = 90^\circ$

Mà $\widehat{ACB} = \widehat{ABC}$ nên $\widehat{AEB} = \widehat{ABE}$

Suy ra tam giác ABE cân tại A

$\Rightarrow AE = AB \Rightarrow AB = AC = AE$

Vì AC là tiếp tuyến của (O) nên $AC \perp CD \Rightarrow AC \parallel BH$ (cùng vuông góc với CD)

Xét tam giác ACD có $IH \parallel AC \Rightarrow \frac{IH}{AC} = \frac{DI}{DA}$ (1)

Xét tam giác ABE có $IB \parallel AE \Rightarrow \frac{IB}{AE} = \frac{DI}{DA}$ (2)

Từ (1) và (2) suy ra $\frac{IB}{AE} = \frac{IH}{AC} \Rightarrow IH = IB$ (vì $AC = AE$)

Dạng 6: Một số bài toán liên quan đến cực trị hình học

Phương pháp giải

Áp dụng bất đẳng thức trung bình cộng, trung bình nhân (bất đẳng thức Côsi): Với mọi a, b không âm, ta

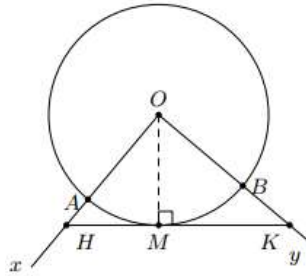
có $\frac{a+b}{2} \geq \sqrt{ab}$ (dấu “=” xảy ra khi $a = b$).

Hoặc $a \cdot b \leq \left(\frac{a+b}{2}\right)^2$ (dấu “=” xảy ra khi $a = b$).

Bài toán

Bài 1: Cho đường tròn $(O; R)$ và góc vuông Oxy . Tia Ox cắt (O) tại A , tia Oy cắt (O) tại B . Lấy điểm M trên cung nhỏ AB , vẽ tiếp tuyến tại M với (O) . Tiếp tuyến này cắt Ox, Oy lần lượt tại H và K . Xác định vị trí của M để độ dài đoạn HK nhỏ nhất.

Lời giải

Ta có HK là tiếp tuyến của (O) tại M nên $HK \perp OM$ tại M .

Áp dụng hệ thức lượng vào tam giác vuông HOK , ta có:

$$HM \cdot MK = R^2$$

Áp dụng bất đẳng thức Côsi ta có:

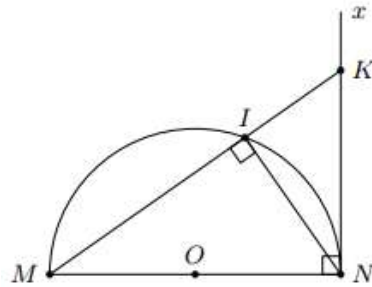
$$HK = HM + MK \geq \sqrt{HM \cdot MK} = 2\sqrt{R^2} = 2R$$

Dấu “=” xảy ra khi $HM = MK \Leftrightarrow OM$ vừa là đường cao vừa là đường trung tuyến của tam giác $OHK \Leftrightarrow OM$ là đường phân giác của góc xOy

Vậy nếu M trên cung nhỏ AB sao cho OM là đường phân giác của $\widehat{AOB}$ thì HK đạt giá trị nhỏ nhất bằng $2R$.

Bài 2: Cho nửa đường tròn $(O; R)$, đường kính MN . Vẽ tiếp tuyến Nx tại N của (O) . Gọi K là một điểm tùy ý trên tia Nx , nối MK cắt (O) tại I . Tìm giá trị nhỏ nhất của $(2MI + MK)$.

Lời giải

Vì Nx là tia tiếp tuyến của (O) nên $Nx \perp MN$ tại $N \Rightarrow \widehat{MNK} = 90^\circ$

Vì I thuộc đường tròn đường kính MN nên $\widehat{MIN} = 90^\circ$ hay $NI \perp MK$ tại I

Áp dụng hệ thức vào tam giác vuông MNK , ta có:

$$MI \cdot MK = MN^2 = (2R)^2 = 4R^2$$

Áp dụng BĐT Côsi ta có: $2MI + MK \geq 2\sqrt{MI \cdot MK} = 2\sqrt{2 \cdot 4R^2} = 4\sqrt{2}R$

Dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow 2MI = MK \Leftrightarrow MI = IK \Leftrightarrow NK = 2R$

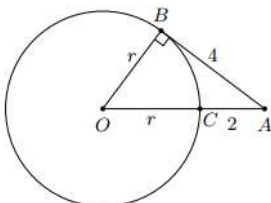
Vậy giá trị nhỏ nhất của $(2MI + MK)$ bằng $4\sqrt{2}R$ khi $NK = 2R$.

3. Hoạt động 3: Hướng dẫn học sinh tự học ở nhà

+ Nắm vững cách làm các dạng bài tập trên

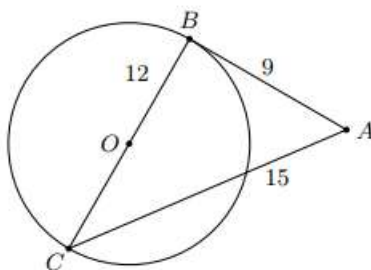
+ Làm các bài tập sau:

Bài 1: Trong hình vẽ bên, AB là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại B .

a) Tính bán kính r của đường tròn (O) b) Tính chiều dài cạnh OA của tam giác ABO

Bài 2: Trong hình bên, $AB=9$, $BC=12$, $AC=15$ và BC là đường kính của đường tròn. Chứng minh AB là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Bài 3: Cho đường tròn (O) đi qua ba đỉnh A , B và C của một tam giác cân tại A . Chứng minh rằng đường thẳng đi qua A và song song với BC là một tiếp tuyến của (O) .

Bài 4: Cho đường tròn (O) và dây AB . Điểm M nằm ngoài đường tròn (O) thỏa mãn điểm B nằm trong góc MAO và $\widehat{MAB} = \frac{1}{2} \widehat{AOB}$. Chứng minh đường thẳng MA là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Bài 5: Cho nửa đường tròn (O) , đường kính AB . Từ một điểm M trên đường tròn ta vẽ tiếp tuyến xy với nửa đường tròn. Gọi H và K lần lượt là hình chiếu của A của B trên xy . Chứng minh rằng:

- M là trung điểm của HK
- Đường tròn đường kính HK tiếp xúc với AB .

Bài 6: Cho đường tròn (O) , điểm M nằm ngoài (O) sao cho MA và MB là hai tiếp tuyến (A, B là hai tiếp điểm) thỏa mãn $\widehat{AMB} = 60^\circ$. Biết chu vi tam giác MAB là 18cm, tính độ dài dây AB .

Bài 7: Ở hình vẽ bên. Biết MB , MC lần lượt là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại B và C ; $\widehat{COB} = 130^\circ$. Tính số đo $\widehat{CMB}$.